

РОЗВИТОК ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Розглянуто розвиток факторингу на українському ринку банківських послуг. Обґрунтовано важливість запровадження нетрадиційних банківських послуг в Україні. Виділено передумови для формування спеціалізованих факторингових компаній, котрі зможуть професійно здійснювати факторинг як комплексну операцію. Проаналізовано проблеми, що перешкоджають розвитку факторингу в Україні та необхідність впровадження факторингових послуг у банках України.

Ключові слова: кредитні послуги, факторингові послуги, факторинг, банки, ризики.

Вступ. Найбільш інноваційною кредитною послугою на цей час є послуги факторингу. Банківські установи з деяким острахом ставляться до використання факторингових схем, оскільки факторингове фінансування продовжує тягти в собі великі ризики. Перед багатьма учасниками ринку, такими як банки та факторингові компанії, вже постали такі ризики.

Повільний розвиток факторингу в Україні зумовлений складністю в розумінні факторингу, а саме, через: недостатній рівень ознайомлення з послугою на українському ринку; асоціювання з кредитом; труднощі документообігу; незвичну систему оплати; складність в самостійному структуруванні операції; збільшення вартості продукції.

Факторингові послуги виникли на основі комерційного кредиту, який надають продавці покупцям у вигляді відстрочення платежу за продані товари. Зміну вимог до розрахунків з погляду прискорення обігу засобів зумовили необхідність для постачальників шукати шлях вирішення проблеми дебіторської заборгованості. Факторинг є порівняно новою ефективною системою поліпшення ліквідності і зменшення фінансового ризику під час організації платежів.

На практиці фінансові інститути, що надають факторингові послуги, створюються найбільшими банками, що забезпечує високу надійність факторингових угод і мінімальні витрати для клієнтів. Розгалужена мережа спеціалізованих філій для факторингового обслуговування підприємств у різних країнах створена великими транснаціональними корпораціями. На міжнародному рівні діє асоціація "Factors Chain International", членами якої є 95 факторингових компаній із 40 країн світу.

Огляд літературних джерел. Питання факторингових послуг розглянуто у працях багатьох українських економістів, найбільш відомими з яких є: О.А. Брегеда, І.О. Бланк, І.В. Вітвіцька, О.Д. Вовчак, Л.М. Гутко, В.І. Грушко, О.Д. Заруба, Н.І. Костіна, А.Ф. Мельник, О.І. Пилипченко, М.І. Савлук, В.М. Федосова, Г.Є. Шпаргало та ін.

Більшість дослідників висвітлюють світовий досвід факторингових послуг, проте мало дослідженим залишається український ринок факторингових послуг, що й обумовлює актуальність дослідження. Метою роботи є дослідження факторингових послуг у банківському секторі України.

Розвиток факторингу на українському ринку банківських послуг. Український факторинг – ровесник первинного нагромадження капіталу – виник на етапі становлення нашої незалежної держави. Спочатку його плутали з

"вибиванням" боргів і кредитними процедурами, хоча відмінності між ними досить істотні. Скажімо, кредит повертається банкові (або іншому кредиторі) позичальником, а у разі факторингу борг погашається за рахунок грошей, виплачених дебіторами клієнтам. Кредит надається на фіксований термін, а факторинг – на термін фактичного відстрочення платежу. До того ж, на відміну від позики, факторинг не потребує застави [1].

Метою факторингового обслуговування є своєчасне інкасування боргів для скорочення втрат внаслідок затримки платежів, що пов'язує цю операцію з різновидом торгівельно-комісійних операцій банку.

Факторинг насамперед призначений для вирішення таких питань, як негайне інкасування коштів або одержання їх на визначену у факторинговому договорі дату, незалежно від платоспроможності платника; покриття ризиків, пов'язаних зі своєчасним отриманням оплати; управління дебіторською заборгованістю клієнта; надання консалтингових послуг власнику дебіторської заборгованості тощо [2].

На цей час на ринку факторингу лідирують чотири банки: ПАТ "Swedbank", ПАТ "UniCreditBank", ПАТ "Укрсімбанк" (ці банки охоплюють 60 % факторингового ринку), та ПАТ "Райффайзен Банк Аваль" (12 % факторингового ринку). Також важливими учасниками фінансового ринку є банки: "Банк Петрокоммерц-Україна", "Європейський", "Індекс-Банк", "VAB Банк", "Кредиторомбанк", "СЕБ Банк", "ПриватБанк", "БІГ Енергія", факторингові компанії "Факторинг", "Арма Факторинг", "Перша факторингова компанія", інвестиційна компанія "Українська фінансова група". "Сведбанк" надає факторинг тільки з регресом і лише великим компаніям, що давно працюють на ринку. Їх частка становить 28 %. [10; 11]. Схематично зобразимо це на рис. 1.

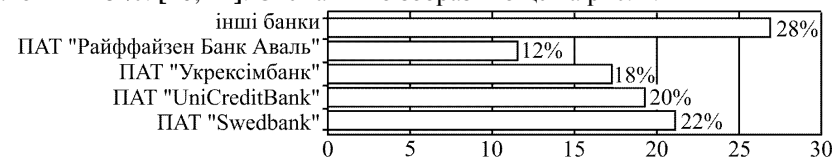

Рис. 1. Частка банків у структурі факторингових послуг на 01.01.2013 р. (складено на основі [10, 11])

ПАТ "Райффайзен Банк Аваль" надає факторинг на таких вимогах до діяльності продавця: тривалість діяльності на ринку – від трьох років, на факторингове обслуговування передається не менше трьох дебіторів. Вимоги до діяльності покупця: тривалість роботи на ринку – від одного року, співпраця продавця з покупцем триває не менше трьох місяців, протягом яких відбулися принаймні три оплати за поставлену продукцію (надані послуги). ПАТ "СЕБ Банк" надає факторинг тільки з регресом. Розмір фінансування – до 90 % суми товару. Максимальний строк товарного кредиту – до 90 днів. Плата за факторинг – 23-25 % річних. Комісія за розгляд пакета документів та встановлення ліміту – 0,3-0,5 %. ПАТ "ПриватБанк" надає факторинг терміном не більше ніж 30 днів або не більше 1 року за умови надання забезпечення. Види та переваги послуги "факторинг" покажемо у табл.

На сьогодні чинне законодавство України майже не врегульовує питання здійснення факторингових операцій, а приєднання України до Конвенції УНІД-

РУА про міжнародний факторинг сприятиме розвитку національного законодавства в цій сфері.

Табл. Види та переваги послуги "факторинг"

Вид послуги	Коротка характеристика
Переваги факторингу	Фінансування поставок товарів або надання послуг, що не потребує оформлення застави і страхування. • Поліпшення фінансового планування і захист від можливих втрат за несвоєчасну сплату покупцями контрактів. • Покращення платоспроможності компанії-постачальника. • Адміністративне управління банком дебіторською заборгованістю: ризик-менеджмент, відстеження і збір дебіторської заборгованості. • Контроль своєчасності оплати товарів / послуг покупцем згідно з контрактом. • Можливість отримання регулярних звітів, які допомагають оптимізувати поточну діяльність постачальника. • Можливість надання відстрочки платежу своїм клієнтам.
Факторинг із регресом	Вид факторингу, за якого фактор придбає у клієнта право на всі суми, що належить отримати від боржника, проте у випадку неможливості стягнення з боржника сум в повному обсязі клієнт, що переуступає такий "недоброякісний" борг, зобов'язаний відшкодувати фактору втрачені грошові кошти.
Переваги факторингу з регресом	Авансовий платіж до 90 % суми вартості поставленого товару / наданої послуги одразу після їхньої реалізації. • Фінансування касового розриву, що виникає під час надання відстрочки платежу. • Дебітор отримує відстрочку платежу до 90 календарних днів. • Покриття ліквідних і інфляційних ризиків клієнта. • Своєчасна оплата контрактів.
Факторинг без регресу	Вид факторингу, коли ризик несплати поставки дебітором банк бере на себе. Це дає клієнту можливість отримувати фінансування на наступний день після відвантаження. При цьому у випадку неповернення боргу фактор буде самостійно займатися стягненням боргу з дебіторів, не вимагаючи повернення грошей з постачальника.
Переваги факторингу без регресу	Повне покриття кредитних ризиків клієнта. Збільшення товарообігу і залучення нових покупців. Збільшення частки компанії на ринку.

Джерело: складено на основі [3].

Проблеми, що перешкоджають розвитку факторингу в Україні. Перешкодою для поширення факторингу в нашій країні є насамперед неврегульованість законодавчої та нормативної бази. В Україні відсутній єдиний законодавчий акт, який би регулював факторингову діяльність. Запровадження факторингу ускладнюється також і прийнятою практикою ведення торгово-збутових операцій, яка передбачає передплату та майже повну відсутність комерційного кредиту. Важливу роль відіграє й необізнаність менеджерів, економістів та керівників з факторингом як економічним інструментом. Саме сучасна підготовка спеціалістів та фахівців українських підприємств повинна розкрити ефективні методи управління підприємством, які є загальноприйнятими в міжнародній практиці, серед яких і факторинг. Крім того, серед причин недостатньої розвиненості факторингових послуг досить часто зазначають відсутність економічного аналізу розрахунку, дієвого контролю за якістю обслуговування та практичного досвіду ведення факторингових операцій.

Серед проблем розвитку ринку факторингу в Україні виділено ключові:

- домінування банків, для яких факторинг займає лише частину портфеля серед інших послуг, тоді як для спеціалізованої факторингової компанії цей вид операцій є профільним;
- використання банком під час оцінювання потенційного клієнта факторингу схеми, ідентичної під час кредитування. Але факторинг не є аналогом кредиту й спрямований на зростання продажів та рентабельності;
- здійснення банками як факторингу лише фінансування без додаткових послуг, що суперечить світовій практиці та сутності факторингу;
- якість послуг факторингу в Україні не контролюється, у законодавстві не закріплено вимоги щодо стандартів якості факторингових послуг фінансових установ [4].

Негативною рисою розвитку факторингових послуг в Україні є велика частка перевідступлення боргу, котрий сьогодні застосовують вітчизняні банки у тарифах за обслуговування. У розвинених країнах вартість факторингу становить у середньому близько 1,5-2 % від суми постачання [7]. В Україні середньозважена частка для ринку сьогодні, зазвичай, на 2-4 % перевищує проточну банківську ставку, яку використовують під час короткотермінового кредитування клієнтів з аналогічним оборотом.

Розвиток факторингу в Україні ускладнюється прийнятою практикою ведення торгово-збутових операцій, яка передбачає здебільшого передоплату та майже повну відсутність комерційного кредиту. Важливу роль відіграє й обізнаність менеджерів, економістів та керівників з факторингом як економічним інструментом. Саме сучасна підготовка спеціалістів та фахівців українських підприємств повинна розкрити їм ефективні методи управління підприємством, які є загальноприйнятими в міжнародній практиці, серед яких і є факторинг.

На основі проаналізованої інформації для забезпечення розвитку ринку факторингу в Україні необхідно створити передумови для формування спеціалізованих факторингових компаній, котрі зможуть професійно здійснювати факторинг як комплексну операцію: фінансування, інформаційно-аналітичне обслуговування, робота з дебіторами клієнта, спрямована на дотримання умов договору щодо строків оплати за рахунок кваліфікованих кадрів з питань факторингу та вузької спеціалізації таких фінансових установ. Факторингові операції можна визначити як гнучкий інструмент в розрахунково-платіжних відносинах покупців та постачальників, який максимально враховує інтереси сторін. Перспективним є розвиток факторингу без права регресу, коли фактор страхує клієнта від фінансових, валютних та кредитних ризиків. Існує можливість створення таких компаній за рахунок партнерства банків як інвесторів та факторингових компаній [6].

На сьогодні стан ринку факторингу є досить неоптимістичним, адже світова криза вплинула і на роботу банків насамперед, у якій сьогодні спостерігається дефіцит створеного фонду для проведення таких операцій. Через обслуговування нинішньої заборгованості немає змоги для нарощування портфелів під факторингові операції. Велику частину проектів з міжнародного факторингу було призупинено. Також зменшились ліміти та частина авансування, а відсоткова ставка виросла, незважаючи на те, що сумарна дебіторська заборгованість зменшилась на 20 % порівняно з минулим аналогічним періодом [10].

Необхідність впровадження факторингових послуг в Україні. Підсумовуючи, можна відзначити об'єктивні причини необхідності застосування факторингу в Україні як для банківських установ, так і для підприємств різних галузей економіки (рис. 2).

Рис. 2. Причини необхідності застосування факторингу в Україні
(складено на основі [3])

Адже, факторинг для України – це новий бізнес, розвиток якого повинен супроводжуватись розробленням відповідних технологій та програмного забезпечення. Цей продукт є дуже складним, з довготерміною окупністю і тому потребує великих інвестицій. Отже, факторингові операції можна визначити як гнучкий інструмент в розрахунково-платіжних відносинах покупців та постачальників, який максимально враховує інтереси сторін.

Економіка України у посткризовому періоді характеризується нагальною потребою залучення фінансових ресурсів із банківської системи. Необхідною умовою відновлення економіки є розроблення та реалізація грошово-кредитної політики, спрямованої на стимулювання кредитування економіки України, що, водночас, дасть імпульс для швидшого виходу із кризового стану. Законодавчі та нормативні акти мають сприяти диверсифікації кредитних послуг банків, зокрема корпоративним позичальникам, та слугувати стимулювальним чинником розвитку, процвітання фінансового сектору та економіки України загалом.

Завдяки факторингу, після поставки товару (надання послуг) продавець негайно отримує в формі авансу значну частину від суми дебіторської заборгованості, що виникла (до 95 %), не чекаючи на платіж від покупця. Розвиток факторингу зумовлений прагненням підприємств до прискорення обігу коштів у розрахунках, скороченні коштів у дебіторську заборгованість і зменшенні обсягів неплатежів [8, 9].

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що факторинг сприятиме економічному зростанню, адже він забезпечує високий рівень платоспроможності підприємства і збільшення обсягів продажу за рахунок можливості відстрочення платежу, дає змогу підприємству не лише уникнути кризових явищ, а й сприятиме подальшому розвитку підприємства, отриманню прибутків та збільшенню ринкової вартості підприємства. Факторинг дає змогу постачальникові мінімізувати ризики, зменшує необхідність у відволіканні значних адміністративних ресурсів для отримання

оплати від покупця за поставлені товари чи послуги, а також дає змогу постачальнику отримати кошти за свою дебіторську заборгованість.

Для подальшого розвитку факторингу на українському ринку необхідне прийняття заходів законодавчо-нормативного характеру стосовно регламентування здійснення факторингових операцій, а саме стосовно факторингових операцій як об'єкта оподаткування ПДВ, а також створення пільгових умов для вже діючих та новостворених фінансових компаній, що надають факторингові послуги у сфері оподаткування. Такі заходи дадуть змогу зменшити вартість факторингових послуг і сприятимуть залученню більшої кількості клієнтів.

Література

- Україна. Закон. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності від 12.07.2001 р., № 2664-III. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon1.rada.gov.ua>.
- Вітвіцька І.В. Проблеми та перспективи розвитку факторингових послуг в Україні / І.В. Вітвіцька. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://udau.edu.ua>
- Вовчак О.Д. Факторинг : навч. посібн. / О.Д. Вовчак, Г.Є. Шпаргало, Т.Я. Андрейків. – К. : Вид-во "Знання", 2012. – 247 с.
- Гутко Л.М. Механізм здійснення факторингових операцій на страхування ризику невиконаних зобов'язань за договором факторингу / Л.М. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – № 9. – С. 6-9.
- Гуцак Є.В. Особливості розвитку ринку факторингових послуг в Україні / Є.В. Гуцак. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rusnauka.com>.
- Смачило В. Сутність та роль факторингу в сучасних умовах / В. Смачило // Персонал. – 2007. – № 4. – С. 75-78.
- Терновська М.О. Дослідження стану ринку факторингу в Україні / М.О. Терновська. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.nbu.gov.ua>.
- Трошина О.В. Проблеми розвитку факторингу в Україні / О.В. Трошина, Г.Є. Тодосейчук. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rusnauka.com>
- Шпаргало Г.Є. Факторингові операції в Україні: проблеми та перспективи / Г.Є. Шпаргало, Н.В. Наконечна. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.nbu.gov.ua>
- Ритейл-Капітал. Факторинг. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.retail-capital.com.ua>.
- Офіційний сайт Асоціації українських банків. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.aub.com.ua>

Бучко І.Е. Развитие факторинговых услуг в банковском секторе Украины

Рассмотрено развитие факторинга на украинском рынке банковских услуг. Обоснована важность внедрения нетрадиционных банковских услуг в Украине. Выделены предпосылки для формирования специализированных факторинговых компаний, которые смогут профессионально осуществлять факторинг как комплексную операцию. Проанализированы проблемы, препятствующие развитию факторинга в Украине и необходимость внедрения факторинговых услуг в банках Украины.

Ключевые слова: кредитные услуги, факторинговые услуги, факторинг, банки, риски.

Buchko I.Yu. Development factoring services in the banking sector of Ukraine

Consider the development of factoring in the Ukrainian banking market. Substantiates the importance of the introduction of non-traditional banking services in Ukraine. Highlight the pre-conditions for the formation of specialized factoring companies that will professionally carry out factoring as an integrated operation. The problems that hinder the development of factoring in Ukraine and the need for the introduction of factoring services in banks of Ukraine.

Keywords: credit services, factoring services, factoring, banks, risks.